

АНОТАЦІЯ

Чапля О.С. Інституційний механізм управління регіональним розвитком. – Рукопис.

Робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування». – Національний лісотехнічний університет України. – Львів, 2024.

У роботі проведено комплексний аналіз інструментів та механізмів управління регіональним розвитком, зокрема розглянуто особливості їх інституційної складової. Розкрито класичні та сучасні функції інституційного механізму в управлінні регіональним розвитком, а також окреслено ключові принципи управління цим процесом. Особлива увага приділена правовим основам управління регіональним розвитком, включаючи аналіз законодавства України щодо регіональної політики, Закону України «Про засади державної регіональної політики», а також міжнародних стандартів, таких як Європейська хартія місцевого самоврядування. Проведено порівняльний аналіз світових тенденцій управління регіональним розвитком, у тому числі на прикладі зарубіжних країн, що дозволяє виявити ключові відмінності у підходах до управління розвитком регіонів. Здійснено оцінку поточного стану інституційного механізму управління регіональним розвитком в Україні. Проаналізовано результати реформ у сфері децентралізації та їх вплив на функціонування регіональних органів влади. Проаналізовано реалізацію програм профілактики та охорони здоров'я в контексті управління регіональним розвитком. Визначено основні проблеми інституційного механізму управління регіональним розвитком, такі як недостатня фінансова автономія регіонів, складності у координації між рівнями влади та недостатнє використання інноваційних підходів до розвитку територій. Запропоновано шляхи вирішення цих проблем, зокрема через оптимізацію правової бази, зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та

впровадження нових механізмів партнерства між державою, бізнесом та громадськістю.

Ключові слова: регіональний розвиток, інституційний механізм, управління, проблеми та шляхи вирішення, децентралізація, регіональна політика, правові основи.

ABSTRACT

Chaplia Oleksii. Institutional Mechanism for Regional Development Management. – Qualifying scientific work as manuscript.

Thesis for earning Master’s Degree in the speciality “Public Management and Administration”. - Ukrainian National Forestry University – Lviv, 2024.

The study provides a comprehensive analysis of tools and mechanisms for regional development management, in particular, the features of their institutional component are considered. The classical and modern functions of the institutional mechanism in the management of regional development are revealed, as well as the key principles of managing this process are outlined. Particular attention is given to the legal foundations of regional development management, including an analysis of Ukrainian legislation on regional policy, the Law of Ukraine «On the Fundamentals of State Regional Policy,» as well as international standards such as the European Charter of Local Self-Government. A comparative analysis of global trends in regional development management is conducted, including examples from other countries, which allows identifying key differences in approaches to managing regional development. The current state of the institutional mechanism for regional development management in Ukraine is assessed. The results of decentralization reforms and their impact on the functioning of regional authorities are analyzed. The implementation of disease prevention and healthcare programs in the context of managing regional development is analyzed. The main problems of the institutional mechanism of managing regional development are identified, such as insufficient

financial autonomy of regions, difficulties in coordination between levels of government, and insufficient use of innovative approaches to territorial development. Ways to solve these problems are proposed, in particular through optimization of the legal framework, strengthening of the institutional capacity of local self-government bodies, and the introduction of new partnership mechanisms between the state, business and the public.

Keywords: regional development, institutional mechanism, management, problems and solutions, decentralization, regional policy, legal foundations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ.....	9
1.1. Теоретичні аспекти управління регіональним розвитком.....	9
1.2. Формування правових основ управління регіональним розвитком....	12
1.3. Аналіз світових тенденцій управління регіональним розвитком.....	15
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ОЦІНКА ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ.....	20
2.1. Особливості інституційного механізму управління регіональним розвитком.....	20
2.2. Результати дослідження.....	28
2.3. Проблеми інституційного механізму управління регіональним розвитком та шляхи їх вирішення.....	37
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні виклики, зумовлені комплексом економічних, соціальних і екологічних проблем, потребують ефективного управління на регіональному рівні, здатного відповідати як на внутрішні, так і на зовнішні загрози. Інституційні механізми є невід'ємною складовою, що забезпечує скоординовану взаємодію між місцевими органами влади, бізнесом і громадянським суспільством. Для успішного розвитку регіонів необхідні управлінські підходи, здатні інтегрувати економічні, соціальні, екологічні та політичні аспекти в єдину стратегію. На цьому етапі інституційний механізм управління стає ключовим фактором, що включає нормативно-правову базу, організаційні структури, економічні інструменти та соціальні механізми, які сприяють координації зусиль між державою, підприємницьким сектором та громадськими організаціями.

З огляду на процес децентралізації, що триває в Україні, і передбачає передачу широких повноважень та ресурсів на місцевий рівень, постає гостра потреба у створенні адаптивної та ефективної інституційної основи для регіонального управління. Це не лише сприятиме сталому розвитку, а й значно підвищить інвестиційну привабливість регіонів, їхню конкурентоспроможність та загальну якість життя громадян. Формування та вдосконалення таких механізмів, у поєднанні зі стратегічним управлінням, дозволить ефективно відповідати на виклики, які супроводжують глобальні економічні та екологічні кризи. Впровадження гнучких інституційних структур, здатних до адаптації, стає запорукою стійкого розвитку регіонів, їх соціальної стабільності, екологічної безпеки та економічної самодостатності, що має надзвичайне значення в умовах сучасних глобальних і національних змін.

Об'єктом дослідження є регіональний розвиток.

Предметом дослідження є інституційний механізм управління регіональним розвитком.

Мета роботи – обґрунтувати підходи до проблематики інституційного механізму управління регіональним розвитком. Досягнення поставленої мети реалізується шляхом вирішення таких *завдань*:

- охарактеризувати особливості інституційного механізму управління регіональним розвитком;
- здійснити оцінку управління регіональним розвитком;
- проаналізувати реалізацію програм профілактики та охорони здоров'я в контексті управління регіональним розвитком;
- окреслити проблеми інституційного механізму управління регіональним розвитком;
- запропонувати шляхи вирішення проблем інституційного механізму управління регіональним розвитком.

Методи дослідження. У роботі застосовано діалектичний підхід, що дозволив комплексно дослідити інституційний механізм управління регіональним розвитком, його складові та функції. В основі дослідження лежать такі принципи пізнання, як об'єктивність, конкретність, системність і детермінізм. Методи формальної логіки сприяли визначенню загальних засад управління регіональним розвитком, розкриттю суті інституційних механізмів та їхнього впливу на функціонування територіальних громад. Метод моделювання був використаний для аналізу та прогнозування можливих шляхів удосконалення інституційної бази управління регіональним розвитком. Історико-правовий метод дозволив вивчити процеси формування правової основи та еволюції інституційного механізму в контексті реформ децентралізації.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та висновки даної роботи можуть бути застосовані при розробці та вдосконаленні нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності управління регіональним розвитком. Отримані результати також можуть бути використані для покращення діяльності органів державної влади та місцевого

самоврядування, формування стратегії розвитку територій та підвищення інституційної спроможності громад. Крім того, матеріали дослідження можуть бути корисними для викладання дисциплін з публічного управління у закладах вищої освіти, підготовці фахівців у сфері публічного управління.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи – 53 сторінки, з них основного тексту – 46 сторінок. Перелік інформаційних джерел включає 64 найменувань, з них 8 іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

1.1. Теоретичні аспекти управління регіональним розвитком

Регіональний розвиток – це складне багатоаспектне поняття, що охоплює різноманітні підходи та методи розвитку територій. Теоретичні аспекти управління регіональним розвитком спрямовані на визначення основних принципів, моделей і інструментів, які використовуються для досягнення стабільного економічного та соціального зростання регіонів. Важливим є вивчення таких концепцій, як сталий розвиток, регіональна політика та інституційне забезпечення розвитку.

Основними підходами до управління регіональним розвитком є інтегрований, поліцентричний та кластерний підходи. Інтегрований підхід передбачає комплексне поєднання економічних, соціальних і екологічних факторів для збалансованого розвитку регіонів. Поліцентричний підхід спрямований на підтримку кількох центрів зростання в регіоні, що сприяє більш рівномірному розподілу ресурсів та можливостей. Кластерний підхід акцентує увагу на створенні територіальних кластерів, де взаємодіють підприємства, наукові установи та державні структури для підвищення конкурентоспроможності регіону [64].

Для ефективного управління регіональним розвитком важливим є використання сучасних управлінських інструментів, таких як стратегічне планування, програмний підхід, а також інноваційні форми управління на основі публічно-приватного партнерства.

На сьогоднішній день Україна перебуває на шляху побудови ринкового суспільства, який визначає регіональний розвиток. Проте на даному етапі перед

країною стоїть ще немало викликів, які необхідно подолати, і одним із важливих завдань ту повинно бути формування ефективної та незаангажованої державної політики, яка би сприяла прогресивному розвитку суспільства та росту життєвого рівня українського населення.

Регіональний розвиток – складний суперечливий процес, у якому взаємодіють позитивні і негативні фактори, а періоди прогресу змінюються періодами регресу. Політичні і військові потрясіння, соціальні конфлікти, екологічні катастрофи можуть призупинити розвиток економіки будь-якої країни [10].

Важливо наголосити на тому, що у процесі управління регіональним розвитком повинна бути присутня ефективна державна політика, адже саме ефективність регіонального розвитку є тою характеристикою, яка виражає відповідність між заходами, що впроваджують в сфері економіки, та рівнем добробуту населення. І такий ефект якраз і залежить від домінуючої ролі держави і її органів та здійснюваної нею політики у цій сфері [50].

Слід зазначити, що регіональний розвиток держави є незворотнім процесом, який забезпечує спонтанні чи керовані переходи від одного неповторного стану, що забезпечується неможливістю повного відтворення різноманітності, якості, кількості та сили впливу конкретних факторів, які його визначили, до іншого через процеси змін. Саме вплив визначених факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру визначає характер управління регіональним розвитком, яке виражається через дію атрибутів, що характеризують особливості розвитку тієї чи іншої суспільної системи.

На даний час регіональний розвиток залежить як від макро-, так і від мікроекономічних показників, які лише підсилюючи та взаємодоповнюючи один з одним можуть разом визначати рівень продуктивності та відповідно й ступінь розвитку. Економічний потенціал та ефективність його використання, рівень технічної оснащеності господарства і добробут народу – основні параметри, за якими визначають місце кожної країни у світовій економіці.

Таким чином, можна стверджувати, що управління регіональним розвитком є багатомірним процесом, який передбачає врахування значної кількості показників і основною його особливістю є зв'язок складових, які взаємопов'язані між собою, тому лише поліпшення умов, у яких проживають громадяни тієї чи іншої держави, може бути рушієм постійного і невпинного регіонального прогресу в суспільстві.

Слід зазначити, що в умовах глобалізації кордони між державами починають відігравати дещо іншу роль, ніж ту, які вони відігравали раніше, тому країни ставлять собі за мету інтегруватися в різноманітні міждержавні об'єднання. Не винятком є і Україна, яка стоїть на шляху євроінтеграційних прагнень і всіляко намагається поглибити співпрацю з європейськими державами. Вагому роль при цьому повинен відігравати її сталий регіональний розвиток, завдяки чому Україна зможе стати повноцінним членом європейського співтовариства [56].

Зокрема, глобалізаційні процеси істотним чином впливають на управління регіональним розвитком, завдяки чому як окремі держави, так і їх адміністративно-територіальні складові виходять на якісно новий рівень функціонування у контексті домінування визначених пріоритетів у житті країни. Виходячи із цього, перед Україною стоять наступні завдання, які покликані поставити її регіональний розвиток на стійку платформу:

- сталий розвиток територій у напрямі зменшення масштабів бідності населення та подолання убогості значної частини українських громадян;
- посилення економічної та соціальної ролі та функцій державних органів влади на регіональному рівні;
- забезпечення достатньої кількості робочих місць в суспільстві та сприяння розвитку соціальної активності населення регіонів;
- забезпечення рівних можливостей в здобутті освіти, отриманні медичної допомоги і відновленні здоров'я на регіональному рівні;

- сприяння поглибленню в громадян економічної обізнаності і свідомості у напрямі розуміння суті явищ, що відбуваються в регіонах;
- формування у громадян екологічно орієнтованого світогляду шляхом забезпечення отримання екологічних знань та інформації про стан навколишнього природного середовища;
- забезпечення громадян необхідною інформацією про стан справ у сфері регіонального розвитку держави [56].

Завдяки зазначених завданням, реалізація яких повинна здійснюватися на усіх рівнях державної влади та управління, дасть змогу поглибити інтеграційні процеси у напрямі проєвропейських прагнень. Слід зазначити, що ключовим завданням у цьому плані повинно стати підвищення рівня індексу розвитку людського потенціалу, що стане індикатором якісних змін рівня життя населення регіонів української держави.

Насамкінець потрібно сказати, що оскільки у планетарному масштабі відбувається безупинний позитивний розвиток економіки, в основі якого лежить досягнення науки, технічного прогресу, розширення їхнього технологічного застосування, то Україні потрібно переходити на загальносвітові стандарти, прийнятні в цивілізованих країнах, які забезпечують неперервний економічний прогрес та зростання якості життя населення у напрямі ефективного регіонального розвитку. Значна роль у таких трансформаційних перетвореннях належить державній політиці, яка повинна визначати стратегічний вектор українського суспільства.

1.2. Формування правових основ управління регіональним розвитком

Законодавство з питань управління регіонального розвитку складається з Конституції України, законів України «Про засади внутрішньої і зовнішньої

політики», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про транскордонне співробітництво», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про Генеральну схему планування території України» та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Безперечно, основа законодавчого соціально-економічного розвитку територій була закладена в Конституції України, де зазначено, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій [31].

Однак у сенсі конституційного унормування основ регіонального розвитку держави варто відмітити проблему, яка існує у чинній Конституції України: закріплена у ній правова модель організації влади на регіональному рівні не у повній мірі відповідає положенням основного європейського правового орієнтира у цій площині – Європейській хартії місцевого самоврядування.

Отож необхідність унормування конституційних засад регіонального розвитку держави є наріжним каменем для формування відповідної стратегічно орієнтовної державної політики.

Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» найбільш загально визначає головні засади регіональної політики, наприклад:

- утвердження місцевого самоврядування як фундаменту народовладдя,

- розширення повноважень місцевих рад шляхом децентралізації функцій органів державної влади,
- гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;
- реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування,
- створення умов для розвитку економічної самостійності регіонів;
- удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам цих послуг;
- розроблення та впровадження проектів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку тощо.

Оскільки в Україні поки що рамковий закон, щодо формування та реалізації державної регіональної політики відсутній, то єдиним спеціальним законом тут є Закон «Про стимулювання розвитку регіонів». Предметом закону законодавець визначив: правові, економічні та організаційні заходи реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій [1].

Але, проаналізувавши норми вищезазначеного закону, підкреслимо декілька проблем методологічного характеру: невідповідність чи суперечливість державної стратегії регіонального розвитку та регіональної стратегії розвитку; не визначає порядок реалізації та фінансування; комплексно не вирішує ні питання стимулювання регіонального розвитку, ні розв'язання проблеми депресивності територій.

Закон «Про регулювання містобудівної діяльності» визначає систему та ієрархію планувальних містобудівних документів, порядок їх розроблення та затвердження, а також ведення та прийняття в експлуатацію будівництва. Закон «Про генеральну схему планування території України» визначає деякі особливості використання територій окремих регіонів та міст, які мають

враховуватись при розробці державної стратегії регіонального розвитку, регіональних стратегій, галузевих програм [3].

До законодавства, котре визначає статус та повноваження органів у системі формування та реалізації державної регіональної політики та регіонального розвитку відносяться закони про органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про центральні органи виконавчої влади».

В Україні було розроблено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року, яка визначила цілі та пріоритети державної регіональної політики до 2020 року, механізми та інструменти її реалізації, систему моніторингу та оцінки результативності реалізації. Доцільність підготовки нового стратегічного документа, розробленого відповідно до європейських стандартів, зумовлено зміною зовнішніх та внутрішніх умов для розвитку регіонів України протягом останніх років.

На нашу думку, нормативно-правова база стратегічного планування регіонального розвитку в Україні не відповідає реаліям, є процесом розпорошеним та неузгодженим та перебуває на стадії вдосконалення. У цьому контексті прийняття Закону України «Про державне планування розвитку в Україні», в якому буде визначено єдиний підхід до процесу планування, чітко визначені основні поняття, строки та виконавці, є вкрай необхідним.

1.3. Аналіз світових тенденцій управління регіональним розвитком

Світові тенденції управління регіональним розвитком визначають три основні моделі: ліберальна (або англосаксонська), континентально-європейська (консервативна) і скандинавська (або соціально-демократична) [32].

Ліберальна модель регіональної політики ґрунтується на наявності у суспільній свідомості віри в регулюючі можливості ринку та розвинутою системою приватної благодійності. Ця модель набула широкого розвитку в Австралії, США, Канаді, Великобританії і Японії. Основними умовами функціонування ліберальної моделі було мінімальне втручання держави в ринкові відносини й обмежене застосування заходів державного регулювання. У внутрішньому валовому продукті державному сектору економіки належить лише невелика частка. Саме тому домінуючу роль у соціальній сфері відіграють не державні органи, а приватні добродійні організації, створені за різними ознаками – етнічними, релігійними чи іншими. Ця модель передбачає державні обов'язки з соціального захисту лише для найбільш вразливих груп населення. Інші громадяни повинні забезпечувати себе самостійно. Тобто, в питаннях соціальних, зокрема, забезпеченні свого добробуту, перевага надається не державі, а особистим зусиллям кожного окремого громадянина [62].

Для ліберальної моделі характерне надання адресної соціальної допомоги найбільш вразливим верствам при посиленні страхового принципу фінансування соціальних програм, а також зростання ролі особистих коштів в оплаті соціальних послуг. Держава з бюджету фінансує тільки послуги, включені в список мінімальних гарантій. Матеріальна допомога має адресну спрямованість і надається лише за наявності необхідних та перевірених підстав.

Отже сутність ліберальної політики полягає у зниженні ролі держави у розв'язанні соціальних проблем громадян, наданні їм якомога більшої свободи для самостійного їх розв'язання. Характерно, що така соціальна політика можлива за повної відсутності або слабкості лівих політичних сил або їхніх представників у владних структурах, так як основними їх лозунгами є соціальний захист населення від можливих соціальних потрясінь та збільшення ролі держави з даного питання [32].

Континентально-європейська (консервативна) модель регіонального розвитку впроваджена в країнах із соціально орієнтованою ринковою

економікою, зокрема, Німеччині, Австрії, Італії, Франції, Голландії, характерна опора на правове регулювання системи соціального забезпечення. Вперше ця модель була розроблена наприкінці 40-х рр. ХХ ст. Християнсько-демократичною партією Німеччини, і викладена у так званих дюссельдорфських принципах, які включали у себе «природне право на роботу», «соціальне страхування як основу соціальної безпеки» та «соціальне страхування згідно з доведеною нуждою із суспільних фондів поза соціальним страхуванням».

Ця модель заснована на об'єднанні зусиль у розв'язанні проблем, коли відповідальність окремого підприємця замінена системою їх обов'язкової колективної відповідальності під контролем держави. Модель припускає наявність корпоративної системи соціального захисту в рамках підприємств. Уряд використовує соціальне партнерство як механізм узгодження інтересів найманих робітників і роботодавців, інструмент регулювання класової боротьби з метою підвищення рівня соціальної захищеності зайнятого населення. Позиції держави тут значно сильніші; бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно дорівнюють страховим внескам працівників і роботодавців; основні канали перерозподілу перебувають або в руках держави, або під її контролем. При цьому держава прагне надавати перевагу системі страхового захисту. Завдяки цьому розмір соціальної допомоги перебуває в пропорційній залежності від трудових доходів і розмірів відрахувань на страхові платежі [62].

Скандинавська (або соціально-демократична) модель регіонального розвитку, на відміну від ліберальної моделі, де кожен сам піклується про свій добробут і забезпечення, заснована на концепції «солідарності», у якій соціальний захист розглядається як справа всього суспільства, а не окремо взятих індивідів. Саме тому її нерідко називають солідарною. Ця модель знайшла практичне втілення в країнах північної Європи – Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії, а також у Нідерландах і Швейцарії.

Пріоритетними завданнями регіональної політики вважаються загальна зайнятість і вирівнювання доходів населення та пом'якшення розшарування суспільства за рівнем доходу. Розвинутий державний сектор економіки служить основою фінансування соціальної сфери, зміцненню якої сприяє високий рівень оподаткування.

Головною особливістю цієї моделі є універсалізація захисту населення, як гарантованого права всіх громадян, забезпеченого державою. Модель відрізняється високою роллю держави в усупільненні доходів і загальнонаціональних соціальних механізмів керування. Держава забезпечує високий рівень якості й загальнодоступності соціальних послуг (у тому числі безкоштовне медичне обслуговування, освіту й т.п.) [27]. Скандинавський тип характерний універсалізмом і перерозподілом доходів за рахунок прогресивної системи оподаткування населення. Ця модель заснована на системі страхування з певними відрахуваннями внесків працюючих і роботодавців. Боротьба з бідністю поєднується з підтримкою високих стандартів життя всіх громадян.

У країнах, де застосовується така модель, податки, як правило, досить високі, мають непрямий характер і пов'язані з роздрібним продажем товарів і послуг населенню. Доходи обкладаються за прогресивною шкалою. При цьому прибуткова прогресія досить істотна, тому шведські підприємці, щоб уникнути податкового впливу, нерідко вдаються до реєстрації своїх підприємств у Європі. Найбільшу популярність одержала шведська доктрина соціальної держави. Вона зводить турботу держави про своїх громадян у ранг національного культу, обіцяючи забезпечувати їм безпеку, надійність і захист у загрозованих ситуаціях. Громадяни є незалежними від родичів або добродійності, а тим більше від ринку. Держава піклується про людину впродовж усього її життя [32].

Відзначені три моделі ніде у світі не зустрічаються в чистому виді, являючи собою «ідеальні типи» регіонального розвитку, кожний з яких має свої

достойства й недоліки. На практиці можна спостерігати сполучення елементів ліберальної, корпоративної й соціал-демократичної моделей при явній перевазі рис однієї з них.

Світовий досвід підтверджує, що в усіх країнах із перехідними економіками приймаються законодавчі та нормативні акти, які регулюють діяльність іноземних інвесторів. Інколи відповідні правові приписи зустрічаються навіть у конституціях. Це пояснюється тим, що країни-отримувачі з малопривабливим інвестиційним середовищем змушені запроваджувати пільги та переваги для нерезидентів, аби таким чином компенсувати для цих суб'єктів підвищений ризик господарювання. За умов конкуренції та боротьби на інвестиційному ринку різні країни змушені постійно посилювати дію чинників, які мотивують нерезидента до вкладення коштів.

Основні концептуальні відмінності зарубіжних моделей і української зосереджуються у застосуванні різних підходів щодо розподілу коштів на активні й пасивні заходи політики зайнятості, а також у відмінності законодавчого забезпечення гарантій з працевлаштування.

РОЗДІЛ 2

СТАН ТА ОЦІНКА ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

2.1. Особливості інституційного механізму управління регіональним розвитком

Інституційний механізм управління регіональним розвитком є основою для налагодження ефективної співпраці між різними рівнями влади, бізнесом, громадськими організаціями та місцевим населенням, спрямованої на досягнення сталого розвитку регіонів. Цей механізм охоплює систему державних і приватних установ, законодавчі та нормативні акти, а також інструменти, які використовуються для координації зусиль усіх учасників.

До основних компонентів інституційного механізму належать [18]:

1. Державні органи управління – національні, регіональні та місцеві структури влади, відповідальні за розробку та реалізацію стратегій розвитку регіонів. Їх функції регулюються нормативно-правовими актами, що визначають їхні повноваження та відповідальність у сфері управління територіальним розвитком.

2. Міжрегіональні та місцеві організації – це різні агенції, асоціації та установи, які сприяють взаємодії між регіонами, стимулюють обмін досвідом, залучають інвестиції та підтримують розвиток інфраструктури.

3. Публічно-приватне партнерство – важливий інструмент сучасного інституційного механізму, який сприяє взаємодії між державними органами та приватними інвесторами. ППП забезпечує фінансування та реалізацію проектів стратегічного значення для регіонального розвитку, посилюючи економічну стійкість і підвищуючи конкурентоспроможність територій.

Інституційний механізм управління регіональним розвитком має кілька ключових особливостей:

- Мультифункціональність. Інституції, що беруть участь у регіональному управлінні, виконують різні завдання – від стратегічного планування до контролю за виконанням програм, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку регіонів.

- Децентралізація управління. Ефективне регіональне управління передбачає передачу частини повноважень від центральних до місцевих органів влади, що дозволяє краще враховувати потреби та особливості конкретних територій.

- Гнучкість. Інституційний механізм повинен бути адаптованим до змін в економіці та соціальній сфері, забезпечуючи своєчасну реакцію на нові виклики та можливості.

Серед головних проблем у функціонуванні інституційного механізму є налагодження ефективної координації між рівнями управління та співпраці між державним і приватним секторами. Від цього залежить не лише успішність регіональних програм, а й здатність регіонів інтегруватися у національні та міжнародні процеси розвитку.

Процес управління регіональним розвитком формується на основі конституційних норм, щорічних і позачергових звернень Президента України щодо внутрішнього та зовнішнього стану країни, актів Верховної Ради, а також довгострокових програм. У цих документах, на основі аналізу економічної, соціальної та політичної ситуації, визначаються пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку держави, враховуючи основні цілі та функції державної політики [20].

Захисна функція держави спрямована на забезпечення безпеки, дотримання правопорядку та контроль за виконанням законів. Держава володіє монопольним правом на застосування сили для захисту своїх громадян як у внутрішніх, так і зовнішніх питаннях безпеки. Це означає, що держава

запобігає конфліктам, що можуть виникати між суб'єктами суспільства, і забезпечує дотримання законів, створюючи умови для мирного співіснування і конструктивної взаємодії [5].

Економічна важливість захисної функції є значною: недостатній захист економічних прав може викликати серйозні соціальні і економічні наслідки. Коли права власності нечітко визначені або не захищені, виникає деформація соціальних цінностей, знижується мотивація до ініціативності й праці. Якщо в суспільстві існує тенденція до зловживання ресурсами через неефективне право власності, це підриває ринкові механізми, наприклад, через неконтрольоване забруднення довкілля, де відсутній чіткий облік реальних витрат та наслідків виробництва [8, с. 181].

Другою ключовою функцією держави є продуктивна, яка спрямована на забезпечення громадян суспільними благами. Ці блага мають дві характерні особливості:

- Вони доступні для всіх, оскільки надання їх одній особі автоматично робить їх доступними і для інших;
- Неможливо обмежити коло тих, хто користується цими благами, лише тими, хто безпосередньо оплатив їхню вартість [19, с. 11].

Державне управління охоплює економіку країни як на національному, так і на регіональному рівнях. Воно включає контроль за всіма економічними явищами, процесами і взаємодіями між підприємствами, громадянами та державною владою, що спрямовані на виробництво товарів і послуг, зовнішньоекономічну діяльність, підтримку інфраструктури і забезпечення базових потреб суспільства. До об'єктів державної політики належать підприємства як на місцевому, так і на національному рівнях, які мають забезпечувати економічний розвиток як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Інструменти, за допомогою яких держава реалізує політику регіонального розвитку, включають нормативно-правову базу, прогнози, плани і програми, грошово-кредитну та фінансову системи, систему державних закупівель та інші

механізми. Ці інструменти регулюють відносини між державою, підприємствами та громадянами, забезпечуючи економічне зростання і підвищення добробуту населення [20, с. 148].

Зокрема, варто зазначити, що інструменти державної політики реалізуються як на національному рівні, так і в окремих регіонах, де вони відіграють ключову роль у місцевому управлінні. На рівні регіонів ці інструменти застосовуються для:

- визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку територій;
- розробки коротко-, середньо- та довгострокових планів та прогнозів, а також формування регіональних програм розвитку, які враховують специфіку кожного періоду;
- складання і реалізації бюджету місцевості в рамках загальної бюджетної політики;
- забезпечення координації між місцевими органами влади і підтримки міжрегіонального співробітництва;
- розвитку і функціонування соціальної інфраструктури на місцевому рівні;
- створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності регіону та залучення іноземних інвестицій;
- регулювання споживання енергоресурсів на певній території;
- підтримки розвитку підприємницької діяльності в регіоні через забезпечення сприятливого середовища.

Таким чином, на регіональному рівні інструменти державної політики сприяють створенню умов для сталого економічного зростання, покращення інфраструктури та забезпечення високого рівня життя в окремих місцевостях. [51, с. 219].

Держава здійснює регулювання внутрішніх процесів за допомогою різних методів, зокрема в сфері регіонального розвитку. Державне управління тут

реалізується через адміністративні та економічні інструменти. Адміністративні методи застосовуються органами влади, наділеними державно-владними повноваженнями, які втручаються в економічну діяльність підприємств і організацій. Ці методи ґрунтуються на авторитеті держави та включають обмеження, дозволи та примус (через ліцензування, квотування, встановлення правил тощо), що закріплені у нормативно-правовій базі. Вони покликані забезпечити ефективне функціонування ринкової системи і досягнення суспільних цілей. Державне адміністративне втручання в економічні процеси спрямоване на створення рівних і сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання, захист їхніх прав в умовах конкурентного середовища, забезпечення доступу до необхідної інформації та гарантій діяльності, що сприяють розкриттю потенціалу кожного суб'єкта в ринкових умовах [18, с. 58].

Основними завданнями державного адміністративного регулювання у сфері регіонального розвитку є такі:

- створення стабільних умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності;
- сприяння демонополізації економіки;
- встановлення системи стандартів і норм, що визначають основні правила економічної діяльності в країні;
- захист і підтримка конкуренції;
- усунення інформаційної нерівності між учасниками ринку;
- регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- встановлення контрольованих цін на соціально значущі товари;
- гарантування прав власності та свободи прийняття економічних рішень.

Ці завдання спрямовані на забезпечення прозорості, стабільності та ефективності економічного середовища на регіональному рівні [15, с. 93].

Хоча адміністративні методи є важливим компонентом державної політики, вони можуть мати обмежувальний вплив на економічних суб'єктів. З

цієї причини поряд з адміністративними заходами необхідно застосовувати економічні методи державного впливу на соціально-економічний розвиток країни. Економічні методи краще відповідають особливостям ринкової системи, оскільки їх застосування орієнтоване на фінансові ресурси, якими оперують державні органи та інституції. Такі методи безпосередньо впливають на попит, пропозицію та формування цін, а також мають опосередкований ефект на виробників і споживачів продукції. Економічне регулювання здійснюється через ринкові механізми, використовуючи інструменти, які спрямовані на узгодження ринкових процесів із державними інтересами. Це включає заходи, що стимулюють додаткову економічну активність або знижують ризики фінансових втрат. У сучасному суспільстві такі регулятивні механізми мають перш за все забезпечувати інтереси населення, сприяти підвищенню рівня добробуту та якості життя громадян.

Важливо зазначити, що між адміністративними та економічними методами державного регулювання існує тісний взаємозв'язок. Наприклад, для запровадження економічного інструменту, такого як зміна податкових ставок, надання податкових пільг або встановлення облікової ставки, потрібне попереднє адміністративне рішення від державних органів. Таким чином, економічні регулятори завжди супроводжуються адміністративними діями [56].

З іншого боку, адміністративні методи, змушуючи суб'єктів виконувати певні дії, впливають і на економічні процеси, що супроводжують ці дії. Наприклад, регулювання цін на продукцію впливає не лише на самі ціни, але й опосередковано формує попит і пропозицію на ринку. Отже, можна стверджувати, що адміністративні методи державного регулювання включають певні риси, притаманні економічним методам, а саме непрямий вплив. Крім того, основні форми інституційного механізму управління регіональним розвитком слід розглядати як важливий елемент, який визначає загальні напрями регулювання процесів на регіональному рівні (рис. 2.1).

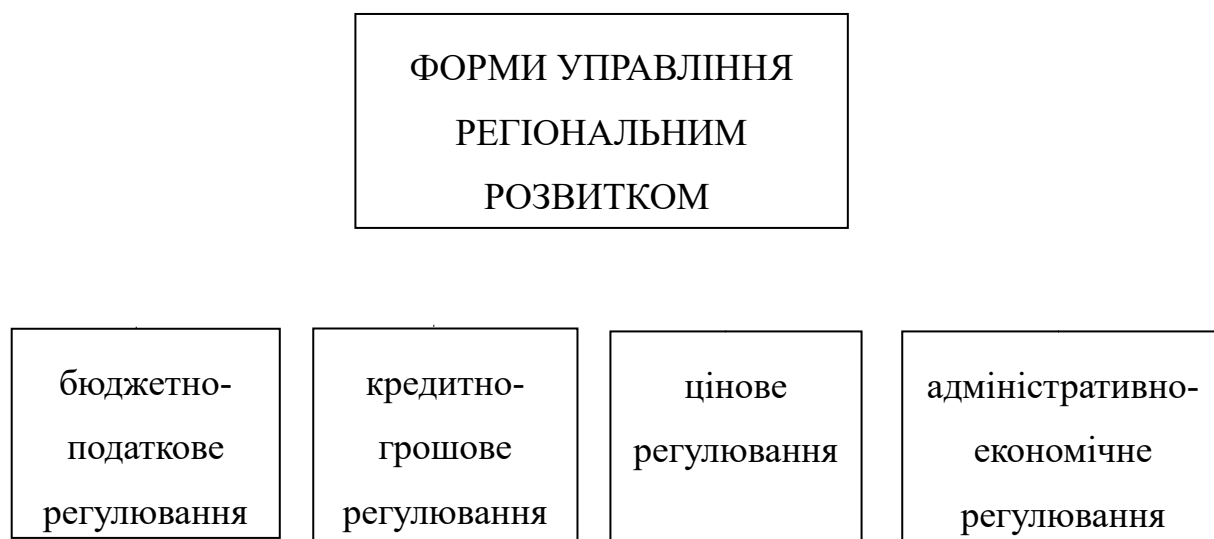

Рис. 2.1. Основні форми управління регіональним розвитком

Джерело: власні узагальнення

Основними формами державного регулювання є бюджетно-податкове, кредитно-грошове, цінове та адміністративно-економічне регулювання, які задають загальний вектор економічної системи країни та впливають на рівень життя населення. Насамперед варто виділити бюджетно-податкове регулювання, яке стосується управління державними фінансами, формуванням бюджету та визначенням пріоритетних напрямків державних витрат, спрямованих на досягнення ключових соціально-економічних цілей країни [60, с. 345].

Кредитно-грошове регулювання включає заходи держави, спрямовані на забезпечення економіки стабільною національною валютою та контроль за грошовим обігом, що відповідає економічним потребам. Важливо також створювати умови для доступу до кредитних ресурсів для підприємств та громадян, а також для своєчасного повернення виданих кредитів, що сприяє підтримці фінансової стійкості банків та інших кредитних установ.

Цінове регулювання – це інструмент державного впливу на ринкові ціни за допомогою законодавчих, адміністративних або судових заходів. Воно спрямоване на підтримку структурної політики, стримування інфляції,

стимулювання та модернізацію виробництва, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а також на пом'якшення соціальної напруги. Таке регулювання може здійснюватися через встановлення фіксованих цін на законодавчому рівні або шляхом адміністративних і економічних заходів.

Особливим видом регулювання є адміністративно-економічне регулювання, яке об'єднує адміністративні та економічні методи державної політики у впливі на суб'єкти господарювання в умовах соціально-економічного розвитку. До основних заходів, що реалізуються в рамках адміністративно-економічного регулювання, належать роздержавлення і приватизація, макроекономічне планування, регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також заходи в галузях митної, податкової, кредитної та валютної політики. Крім того, державою встановлюються економічні та соціальні стандарти для забезпечення ефективного функціонування народногосподарського комплексу [14, с. 12].

Загалом, варто підкреслити, що форми й методи державної політики в галузі регіонального розвитку визначаються не лише загальною економічною політикою, яка реалізується в країні, але й регіональною політикою, що враховує особливості розвитку кожного окремого регіону. Неодмінним елементом цієї політики є контроль за виконанням державних рішень. Верховна Рада України відіграє ключову роль у визначенні засад державної політики, затвердженні програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку, а також заходів з охорони довкілля (ст. 85 Конституції України). Крім того, парламент схвалює Програму діяльності Кабінету Міністрів України (ст. 85, п. 11 Конституції України) [31]. Для досягнення успіху в реалізації державної політики регіонального розвитку України важливо враховувати її інтеграційний, динамічний та сталий характер. Орієнтація на регіональні особливості сприятиме подоланню суперечностей

між розвитком окремих регіонів і країни в цілому, що, у свою чергу, дозволить успішно інтегруватися в європейський простір.

Отже, інституційний механізм управління регіональним розвитком виступає основним чинником забезпечення ефективності регіональних політик і досягнення стратегічних цілей розвитку кожного регіону.

2.2. Результати дослідження

Оцінка інституційного механізму управління регіональним розвитком розглядається на прикладі Львівської області, яка демонструє стійкий прогрес і позитивні результати в соціально-економічному розвитку. Так, за результатами оцінювання регіонів України за січень-березень 2023 року Львівщина посіла 6-те місце, зберігаючи стабільну позицію, аналогічну підсумкам попереднього року. Незважаючи на складні економічні умови, викликані пандемією COVID-19, тривалими локдаунами, а також впливом військових дій на території країни, в 2023 році область змогла зберегти позитивну динаміку за ключовими показниками розвитку.

Оцінювання здійснювалося за комплексом показників, які характеризують стан у різних аспектах соціально-економічного розвитку регіону, таких як: економічна ефективність; розвиток інвестиційної діяльності та зовнішньоекономічної співпраці; фінансова самостійність; ефективність ринку праці; інфраструктурний розвиток; відновлювана енергетика та енергоефективність. Львівська область є яскравим прикладом того, як інституційний механізм сприяє стабільному розвитку, навіть за умов зовнішніх кризових чинників.

У 2023 році Львівська область продемонструвала позитивну динаміку у виробництві валової продукції сільського господарства, збільшивши обсяг виробництва на 2,7% порівняно з аналогічним періодом 2022 року, що

дозволило їй зайняти 3-тє місце серед регіонів [2, с. 239]. У сфері «Відновлювана енергетика та енергоефективність», яка оцінює рівень впровадження енергоефективних заходів і використання відновлюваних джерел енергії, область посіла 2-ге місце, зокрема завдяки зростанню частки котелень на альтернативних видах палива до загальної потужності котелень регіону до 23,5% (4-те місце). Рівень безробіття серед населення віком 15-70 років за методологією МОП склав 7,6%, що відповідає 5-му місцю. Крім того, Львівська область посіла 6-те місце за показником обсягу будівельної продукції на одну особу.

Пандемія COVID-19 помітно уповільнила економічне зростання в Україні, особливо у Львівській області, а з початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року регіон був змушений переглянути свої стратегічні пріоритети і адаптувати стратегії розвитку. Як тилова область, Львівщина стала важливим гуманітарним і економічним осередком: вона забезпечила прихисток для тисяч внутрішньо переміщених осіб з інших регіонів України, виконувала роль гуманітарного хабу, а також сприяла релокації та функціонуванню підприємств, установ і організацій, підтримуючи їхню економічну стабільність.

Повномасштабне вторгнення Росії стало серйозним випробуванням для розвитку Львівської області, спричинивши негативний вплив на окремі галузі та економіку регіону загалом. За попередніми оцінками, близько 180 великих і середніх підприємств, що становить 23% загальної вибірки з приблизно 1100 підприємств регіону, зупинили свою діяльність [2, с. 240]. З моменту початку військових дій 24 лютого 2022 року економічна та інвестиційна ситуація у Львівській області зазнала кардинальних змін. Залучення нових прямих іноземних інвестицій фактично припинилося: якщо раніше в області було 129 інвестиційних об'єктів, то станом на літо 2022 року їх майже не залишилося. З кінця лютого до червня 2022 року більшість інвесторів вирішили не продовжувати свою діяльність, призупинивши проекти до завершення воєнного

стану, що суттєво змінило характер співпраці між Львівською обласною військовою адміністрацією та бізнесом.

На сьогодні учасників ринку можна поділити на чотири групи: іноземні інвестори, обізнані з локальною ситуацією, які активно моніторять події та збирають дані, очікуючи відновлення країни, але поки не готові інвестувати; інвестори, які вже планували вкласти кошти, але заморозили свої проекти та поступово відновлюють діяльність; внутрішні інвестори, зокрема великі українські бізнес-групи, які переносять діяльність зі східних і південних регіонів у безпечніші області; та місцеві інвестори й економічні гравці, які пам'ятають особливості ведення бізнесу у 1990-х і усвідомлюють, що після кризи завжди настає період зростання, тому активно реінвестують у власні підприємства чи викуповують активи за зниженими цінами [56].

Економічні пріоритети нині зміщені на підтримку та збереження існуючих вітчизняних підприємств, а не на створення нових. Одним із нових напрямків у цій сфері стала релокація бізнесу – забезпечення умов для переміщення підприємств і виробничих потужностей зі сходу та півдня України до безпечніших регіонів [8, с. 179].

Цікаво, що між західними областями України почала виникати здорова конкуренція за розміщення релокованих підприємств. Коли Мінекономіки передало заявки на передислокацію до військових адміністрацій Львівської, Волинської, Тернопільської та Івано-Франківської областей, ці адміністрації відразу ж почали активно контактувати з потенційними переселенцями. Зокрема, Львівська обласна військова адміністрація вже розглянула 957 заявок на релокацію підприємств.

Попит на релокацію, що був високим навесні та влітку 2022 року, з початку вересня поступово знижується. Наразі влада розглядає близько 15-20 заявок від компаній, зацікавлених у переїзді до Львівщини. Більшість із цих компаній мають диверсифіковані напрямки бізнесу та розглядають регіон як один із можливих варіантів для подальшого розвитку [56].

До Львівської територіальної громади перемістилися 100 підприємств, серед яких такі відомі компанії, як ТОВ «УК «Вітропарки України» (частина групи ПАТ «Краматорський завод важкого верстатобудування»), «Пожмашина» – лідер у виробництві пожежної та сільськогосподарської техніки, один із найбільших виробників матраців «Matroluxe» та виробник кави з Броварів, а також ТОВ «Харківський завод засобів індивідуального захисту» та інші. Цей вибір обумовлений економічною привабливістю Львова. Водночас 18 із цих підприємств або вже повернулися до своїх міст, залишивши у Львові свої філії, або планують зробити це найближчим часом.

Релокація підприємств підсилила значення регіону як логістичного центру та «воріт до Європи», що стало викликом для управлінців області. Основні шляхи експорту, через блокування морських портів, планується спрямувати залізницею, однак різниця у ширині колій між Україною та ЄС на 88 мм ускладнює транзит. У Мостиськах діє вузькоколійна залізниця для обслуговування «Сухого порту» [2, с. 237], але вона ще не працює на повну потужність, а ділянка в селі Нижанковичі, поблизу кордону з Польщею, поки не введена в експлуатацію.

Ситуація з фінансами є парадоксальною: бюджетні надходження зростають, тоді як економіка скорочується. Це явище характерне для економіки в умовах війни, коли дохід місцевих бюджетів значною мірою забезпечується податками на доходи військовослужбовців. Львівщина перевиконала бюджет у першому кварталі завдяки надходженням від податку на доходи фізичних осіб та місцевого податку на прибуток підприємств. У загальний фонд місцевого бюджету надійшло 1,1 млрд грн, що на 31% більше порівняно з аналогічним періодом 2021 року, а план виконано на 126%. Крім того, до бюджету було мобілізовано понад 7 млрд грн податків і зборів, що на 28% перевищує рівень попереднього року. На початок квітня 2022 року у Львові відновили діяльність 75% підприємств, ресторанів та магазинів.

Бюджет Львівської області на 2023 рік передбачає видатки у розмірі 6,8 млрд грн. Із цієї суми 2 млрд грн заплановано на програми регіонального розвитку, тоді як 4,8 млрд грн спрямовано на поточне утримання установ у галузях освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту та спорту. З видатків на поточне утримання традиційно 45% призначено для загальної програми охорони здоров'я та освітніх закладів Львова, що становить 2 млрд грн та 3,1 млрд грн відповідно. Водночас, у 2023 році на видатки розвитку з обласного бюджету передбачено лише близько 150 млн грн, інші кошти спрямовані на виконання соціальних зобов'язань держави [27].

Львівська обласна військова адміністрація активно підтримує підприємства, що призупинили діяльність, допомагаючи їм із пошуком замовлень, організацією кредитування, використанням державних інструментів підтримки бізнесу, бронюванням працівників, розширенням списку критичного імпорту та консультуванням експортерів для виходу на нові ринки. За даними департаменту економічної політики Львівської ОВА, найбільше постраждали підприємства машинобудівної, деревообробної та хімічної промисловості через нестачу замовлень, проблеми з постачанням сировини, мобілізацію працівників, дефіцит обігових коштів та регулярні ракетні обстріли.

У перші місяці повномасштабної війни підприємства адаптувалися до нових умов і до літа 2022 року змогли відновити значну частину виробництва. Однак, осінні масовані обстріли призвели до нового спаду, від якого економіка почала відновлюватися лише наприкінці 2022 року. Унаслідок атак було серйозно пошкоджено енергетичну інфраструктуру регіону, включаючи Добротвірську ТЕС та Львівську ТЕЦ-1 [8], що спричинило значне скорочення виробництва та споживання електроенергії.

Будівельна галузь зазнала найзначніших втрат, зменшивши обсяги виробництва на 40% у порівнянні з 2021 роком. Проте Львівська область посіла третє місце серед регіонів за введенням житла в експлуатацію та 14-е за темпами зростання. Незважаючи на скорочення кількості новобудов, попит на

житло у Львові залишався стабільно високим, особливо серед заможних внутрішньо переміщених осіб, які активно купували нерухомість у 2022 році, що спричинило суттєве зростання цін на ринку.

Легка промисловість фактично зупинила діяльність у березні-квітні 2022 року. Війна в Україні додала значних ризиків для українського ІТ-сектору, оскільки міжнародні клієнти почали сприймати ситуацію як потенційну загрозу для співпраці з українськими компаніями. Сільське господарство, навпаки, показало певну стійкість і навіть позитивну динаміку. За попередніми даними, індекс валової сільськогосподарської продукції у 2022 році досяг 101% від рівня 2021 року: зокрема, 101,7% – у сільськогосподарських підприємствах і 100,6% – у господарствах населення [56].

Станом на березень 2023 року приблизно 20 підприємств припинили діяльність через труднощі з реалізацією продукції або забезпеченням сировини. Промисловий індекс впав майже до 88% від минулорічного рівня. Водночас торговельне сальдо покращилось через обмеження імпорту, що спричинила війна.

Попри зростання експорту зі Львівщини на 6% (що, втім, суттєво менше за середньорічний показник у 13% до 2022 року), обсяги імпорту зросли значно швидше, що призвело до від'ємного торговельного балансу регіону. На початку повномасштабної війни кількість експортерів скоротилася з понад 1200 до третьої частини, хоча допочатку 2023 року в регіоні ще діяли близько 1000 експортоорієнтованих підприємств, які змогли частково компенсувати втрати. Виключенням стало ТОВ «Кормотех», яке, завдяки збільшенню обсягів виробництва кормів для тварин, підвищило свій товарообіг на 12% (або на 30% у грошовому вираженні).

За офіційними даними, рівень безробіття у Львівській області знизився на 12,4% за минулий рік, а до 2023 року коливався в межах 7-9%. Однак точну оцінку кількості зайнятих і тих, хто залишив регіон, поки що складно отримати.

Найбільша потреба у працівниках відчувається в переробній промисловості (28%), сфері торгівлі (12%), транспорті (10%) та освіті (7%).

Реальні доходи мешканців Львівщини у 2022 році скоротилися приблизно на 20%, хоча фактична ситуація, ймовірно, ще складніша. Це особливо вдарило по працівниках бюджетного сектору, чий дохід залежить від мінімальної заробітної плати. Невелике підвищення зарплат у 2022 році не покрило 47% рівень інфляції, що значно знизило купівельну спроможність мешканців області та призвело до збідніння значної частини населення [1; 2].

Однією з основних проблем регіону стало руйнування енергетичної інфраструктури восени 2022 року та взимку 2023 року, що спричинило значні перебої з електропостачанням у Львові. Для вирішення цієї проблеми місцева влада спільно з «Львівобленерго» запровадили погодинний графік відключень. Спочатку цей графік часто не дотримувався, проте згодом, коли ситуація стабілізувалася, відключення почали проводити згідно з розкладом. До березня 2023 року електропостачання відновилося в повному обсязі. Впродовж цього періоду в області було створено 45 «Пунктів Незламності», 20 з яких розташували у Львові.

Львівська обласна військова адміністрація висловлює побоювання, що регіон може залишитися поза загальнодержавним процесом відновлення та реконструкції в межах національних і міжнародних програм. Тому Стратегія розвитку Львівської області на 2021–2027 роки була переглянута, щоб адаптувати її до умов війни та забезпечити відновлення критично важливої інфраструктури. Львівщина також розраховує на справедливую частку ресурсів, які будуть спрямовані на відбудову України через новостворене Українське агентство відновлення та розвитку інфраструктури [2; 56].

Львівська область потребує спеціальної програми післявоєнного відновлення, проте наявні загальні критерії оцінки збитків не повністю відповідають її потребам. Наприклад, вони не враховують, що чисельність населення в області знизилася більш ніж на 15%, але водночас кількість

внутрішньо переміщених осіб, які прибули до регіону, відповідає цим втратам або навіть перевищує їх. Таким чином, хоча загальна чисельність населення залишилася приблизно стабільною, змінилася його структура та демографічна ситуація, формуючи нову соціальну реальність для регіону. Також важливим аспектом є ступінь руйнувань у населених пунктах і приватному секторі. Після розробки загальної програми відновлення, аналогічні плани будуть складені для окремих громад області. Залишається відкритим питання щодо прозорості процесу, зокрема, як подаватиметься інформація з безпеки та чи передбачене громадське обговорення на етапі планування.

Реалізація програм профілактики та охорони здоров'я також є одним із пріоритетних напрямів у регіональному управлінні Львівщини. Область активно розробляє та впроваджує ініціативи, спрямовані на зміцнення здоров'я населення шляхом профілактики хвороб, розширення доступу до медичних послуг та інформування про здоровий спосіб життя.

1. Програма профілактики серцево-судинних захворювань. Основна увага зосереджена на профілактиці серцево-судинних захворювань, які залишаються головною причиною смертності в Україні. У Львівській області реалізується низка ініціатив, спрямованих на раннє виявлення та попередження таких захворювань. Зокрема, організовуються масові обстеження для виявлення гіпертонії та інших факторів ризику. Окрім цього, спеціалізовані кардіологічні центри активно надають професійні консультації та допомогу, сприяючи профілактиці серцевих захворювань.

2. Програма протидії онкологічним захворюванням. У рамках цієї ініціативи в області проводяться регулярні скринінгові обстеження для виявлення ранніх стадій онкозахворювань, зокрема раку молочної залози та шийки матки. Це дозволяє підвищити ймовірність своєчасного діагностування, що значно збільшує шанси на успішне лікування. Програма також включає освітні кампанії для підвищення обізнаності населення щодо симптомів онкологічних захворювань і важливості регулярних медичних оглядів.

3. Програми імунізації. Вакцинація є ключовим аспектом профілактики інфекційних хвороб. У Львівській області регулярно проводяться масштабні кампанії з імунізації дітей і дорослих, охоплюючи такі захворювання, як кір, дифтерія, гепатит та інші. Під час пандемії COVID-19 область активно розширила зусилля з вакцинації, створивши мобільні бригади та спеціальні центри для забезпечення швидкого і зручного доступу до щеплень.

4. Програма протидії туберкульозу. Львівська область приділяє значну увагу профілактиці та лікуванню туберкульозу. У цьому напрямі працюють спеціалізовані медичні заклади та діагностичні центри, які забезпечують обстеження і лікування пацієнтів з туберкульозом. Також регулярно проводяться інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення про ризики захворювання і його профілактику.

Ці програми свідчать про цілеспрямовану роботу регіональної влади та медичних закладів Львівщини у впровадженні профілактичних заходів і забезпеченні доступу до якісних медичних послуг, що сприяє покращенню здоров'я та підвищенню якості життя мешканців області.

2.3. Проблеми інституційного механізму управління регіональним розвитком та шляхи їх вирішення

Ефективне управління регіонами потребує налагодженої координації між центральними органами влади, місцевими органами самоврядування та іншими учасниками процесу розвитку, що часто ускладнюється низкою проблем. Основні виклики інституційного механізму управління регіональним розвитком можна окреслити такими аспектами:

1. Низький рівень узгодженості між центральними та регіональними органами влади. Брак взаємодії та узгоджених стратегій між різними рівнями

управління часто призводить до дублювання функцій або ігнорування важливих напрямів розвитку регіонів, що уповільнює реалізацію державної політики на місцевому рівні.

2. Нестача фінансових ресурсів. Навіть добре продумані програми розвитку часто залишаються без належного фінансування на регіональному рівні. Складність у прозорому розподілі коштів між регіонами, а також недосконалість фінансової децентралізації, створюють додаткові перепони для забезпечення ефективного та рівномірного розвитку регіонів.

3. Прогалини в законодавчому регулюванні. Нормативна база, що регулює регіональний розвиток, часто залишається розрізненою і не враховує нових викликів, таких як економічна нерівність між регіонами, міграційні процеси та інфраструктурні проблеми. Це значно ускладнює управління розвитком та обмежує можливості для його адаптації до сучасних потреб.

4. Обмеженість інституційного потенціалу на місцях. Органи місцевого самоврядування часто стикаються з нестачею професійних кадрів, ресурсів та досвіду, що перешкоджає розробці та реалізації дієвих стратегій. Відсутність таких можливостей обмежує розвиток і не дозволяє повністю розкрити потенціал регіонів.

5. Відсутність комплексного підходу до регіонального розвитку. Розвиток часто розглядається як набір окремих проектів, без цілісного стратегічного бачення. Такий фрагментарний підхід не дає змоги вирішувати проблеми комплексно, що ускладнює досягнення сталого розвитку та довгострокового економічного зростання.

6. Корупція та бюрократичні перепони. Ці фактори суттєво знижують ефективність управління регіонами. Бюрократична тяганина, затримки у прийнятті рішень, непрозорі процеси розподілу ресурсів та корупційні практики створюють значні перешкоди на шляху до стабільного та ефективного розвитку регіонів.

Для розв'язання зазначених проблем необхідно впровадити комплексний підхід, що включає реформування законодавчої бази, посилення фінансової децентралізації, підвищення професійної підготовки працівників органів місцевого самоврядування та активні заходи щодо боротьби з корупцією. Важливим є також забезпечення ефективної взаємодії між місцевими громадами, бізнесом і громадськими організаціями, що сприятиме стійкому розвитку регіонів.

Одним із важливих завдань держави в напрямі результативного управління регіональним розвитком [20, с. 88] є формування пропозицій, спрямованих на сталий та прогресивний розвиток. Для досягнення цієї мети на загальнодержавному рівні доцільно втілити такі заходи:

- створити ефективний механізм для системного й послідовного виконання завдань стратегії регіонального розвитку;
- стандартизувати інституційний підхід до розробки та реалізації стратегічних планів у сфері розвитку регіонів;
- розробити нові та вдосконалити існуючі методи для планування на коротко-, середньо- і довгостроковий період на регіональному рівні;
- запровадити систему моніторингу та контролю для відстеження виконання завдань, встановлених у межах реалізації стратегії регіонального розвитку;
- визначити чіткі критерії для оцінки ефективності заходів, що впроваджуються у рамках регіонального розвитку, аби забезпечити вимірювання досягнення стратегічних цілей.

Розв'язання проблем управління регіональним розвитком вимагає створення ефективного інституційного механізму, який забезпечить поступальний розвиток усіх секторів національної економіки, економічне зростання та належний соціальний захист населення регіонів. Важливим елементом цього механізму є нормативно-правова база, яка має сприяти

трансформаційним змінам у державі, адже існуючі правові акти недостатньо ефективно застосовуються у сфері регіонального розвитку.

На сучасному етапі виникає нагальна потреба у створенні програмних документів, що чітко визначатимуть реалістичні цілі та завдання соціально-економічного розвитку, а також пропонуватимуть дієві та результативні рішення. Оскільки наразі бракує комплексного підходу до формування довгострокових стратегічних планів, на загальнодержавному рівні необхідно розробити та впровадити Національну стратегію регіонального розвитку. У цій стратегії слід передбачити стратегічні плани розвитку як для держави в цілому, так і для кожного окремого регіону на періоди в п'ять, десять та двадцять років. Важливо також визначити етапи її реалізації, інструменти та методи виконання, а також органи, відповідальні за реалізацію поставлених завдань.

Основою регіонального розвитку має стати спеціалізація кожного територіального утворення та децентралізація владних повноважень на місцях. Це дозволить регіонам розвиватися, зосереджуючись на покращенні своїх економічних показників та підвищенні якості життя населення, що сприятиме всебічному розвитку людського потенціалу як окремих областей, так і країни загалом.

Отже, нормативно-правова база, як один із ключових елементів механізму реалізації стратегії регіонального розвитку України, має включати розробку практичних пропозицій у межах Національної стратегії регіонального розвитку як головного програмного документа у цій сфері, забезпечення ефективного впровадження її положень та їх дієвого виконання. Для цього потрібна єдина система стратегічного планування та прогнозування, яка дозволить у межах згаданої Національної стратегії розробити Державну стратегію регіональної політики, а також макроструктурні стратегії, що забезпечать ефективне вирішення нагальних регіональних проблем.

На основі державних програмних документів необхідно розробляти стратегічні плани розвитку як адміністративних районів, так і ключових

економічних структур, що мають значний вплив на національний добробут. В Україні вже прийнято низку нормативних актів, проте більшість з них залишаються декларативними, оскільки стратегічне планування ще перебуває на стадії становлення. У зв'язку з цим нормативно-правова база регіонального розвитку повинна фокусуватися не тільки на кількості стратегічних планів, але й на їх якості та дієвому виконанні [54, с. 120].

Щоб забезпечити практичну дієвість нормативних актів, інституційний механізм реалізації стратегії регіонального розвитку має включати елементи, які сприяють ефективним трансформаціям у цій сфері. На загальнодержавному рівні основними питаннями регіонального розвитку займається Кабінет Міністрів України, а в його складі відповідні функції виконує Міністерство економічного розвитку. На регіональному рівні ці питання підпадають під компетенцію обласних та районних державних адміністрацій, які формують стратегії розвитку у межах підпорядкованих територій. Однак досвід показує, що ці органи часто обмежуються вирішенням загальних питань, що призводить до недостатньої відповідності їх діяльності суспільним очікуванням та реальним потребам регіонів [60, с. 346].

Уніфіковане інституційне забезпечення, запропоноване в зазначеній формі, сприятиме покращенню виконання державою ключових стратегічних напрямів розвитку регіонів. Державна стратегія регіонального розвитку, що реалізується за підтримки відповідного інституційного механізму, має насамперед націлюватися на досягнення економічного зростання, яке забезпечить підвищення якості життя і добробуту населення України.

Варто зазначити, що реалізація державної стратегії регіонального розвитку супроводжується певними особливостями та специфічними вимогами, які необхідно враховувати для досягнення поставлених цілей. Основні вимоги для ефективного виконання передбачених у стратегії завдань представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Вимоги до реалізації державної стратегії регіонального розвитку

№ п/п	Вимоги	Їх характеристики
1	виправданість	обґрунтування реальної необхідності розробки та впровадження в життя зазначеної стратегії
2	здатність до реалізації	дія механізму, на основі якого можна послідовно забезпечити виконання стратегії регіонального розвитку, зокрема, досягти її мети, виконати її завдання і реалізувати етапи її впровадження в життя
3	забезпеченість ресурсами	реалізація стратегії повинна бути підкріплена необхідними ресурсами та максимальним використанням потенційних можливостей навколишнього середовища
4	гнучкість і можливість до адекватних змін	за необхідності можливість внести до стратегії потрібні зміни та корегувати хід її виконання
5	інформативність	відкритість процесу виконання стратегії для широкого загалу та використання в процесі її реалізації необхідної інформації

Джерело: власні узагальнення

Ключовими результатами реалізації державної стратегії у сфері регіонального розвитку мають стати: досягнення стабільного й прогресивного зростання економічних показників; зближення основних індикаторів розвитку українських регіонів до рівня, що відповідає стандартам розвинених європейських країн; підвищення якості життя та добробуту населення через покращення функціонування економічної системи і здійснення євроінтеграційних прагнень України; зміцнення співпраці з країнами Європейського Союзу, як наслідок успішної реалізації стратегії регіонального розвитку [45, с. 37].

Отже, враховуючи основні концептуальні підходи до формування та реалізації державної стратегії регіонального розвитку, а також важливі проблеми, що потребують невідкладного вирішення, можна зробити висновок, що цей процес потребує вдосконалення за наступними напрямками:

- У процесі розробки та впровадження державної стратегії необхідно опиратися на достовірні дані, які відображають реальний стан справ в економіці та соціальній сфері, забезпечуючи об'єктивність та актуальність планування.

- Основою стратегічного планування має бути короткострокове планування, що дозволить зменшити ймовірність отримання неточних показників на середньо- та довгострокову перспективу.

- Для ефективної розробки та реалізації стратегічних планів на середньо- та довгостроковий період необхідно регулярно переглядати прогностичні показники на 1,5–2 роки та своєчасно коригувати їх відповідно до поточних змін у державі.

- Доцільно передбачити розробку кількох сценаріїв розвитку стратегії, що дозволить враховувати можливі непередбачувані події, здатні вплинути на її реалізацію.

- Уніфікація інституційного механізму регіонального розвитку має включати ретельний підбір кваліфікованих кадрів, здатних компетентно виконувати завдання, та спрямування діяльності відповідного органу на підтримку євроінтеграційних прагнень України [33, с. 67].

Особливо слід підкреслити значення створення ефективної системи інституцій, здатних підтримувати сталий розвиток окремих територій та забезпечувати узгоджену співпрацю з іншими організаційними структурами. Цей процес має базуватися на позитивному досвіді країн Європейського Союзу, щоб сприяти покращенню ситуації в регіональній сфері.

Для вдосконалення реалізації програм профілактики та охорони здоров'я у Львівській області варто звернути увагу на такі ключові напрями:

1. Впровадження цифрових технологій. Інтеграція цифрових рішень для профілактики та моніторингу здоров'я може значно підвищити ефективність існуючих програм. Це передбачає створення регіональних електронних систем для відстеження стану здоров'я населення, що дасть змогу лікарям оперативніше діагностувати захворювання та контролювати профілактичні заходи. Наприклад, мобільні додатки для моніторингу серцево-судинних показників можуть стати корисними інструментами як для пацієнтів, так і для медичного персоналу, допомагаючи у попередженні ризиків та своєчасному втручанні.

2. Посилення партнерства з громадськими організаціями. Громадські організації можуть стати потужними союзниками у впровадженні профілактичних програм. Співпраця з НГО та волонтерськими групами дозволяє ширше охопити населення, проводити інформаційно-просвітницькі кампанії та підвищувати рівень обізнаності щодо профілактики захворювань. Такі організації також можуть підтримати організацію скринінгових заходів у важкодоступних районах області, сприяючи доступу до послуг охорони здоров'я.

3. Розширення програм раннього виявлення захворювань. Для підвищення ефективності боротьби з онкологічними та серцево-судинними захворюваннями слід розширити програми раннього виявлення. Це включає збільшення кількості скринінгових центрів, особливо в сільській місцевості та районах із обмеженим доступом до медичних послуг. Крім того, необхідно вдосконалити підготовку медичного персоналу для проведення скринінгових обстежень, щоб покращити їхню якість і точність.

4. Покращення інфраструктури охорони здоров'я. Для підвищення ефективності профілактичних програм необхідно інвестувати в модернізацію медичних закладів. Це передбачає оновлення обладнання та збільшення фінансування первинної медичної ланки, яка відіграє вирішальну роль у

профілактиці та ранньому виявленні захворювань. Покращена інфраструктура підвищить доступність та якість медичних послуг.

5. Залучення міжнародних ресурсів та фінансування. Використання міжнародних грантів і інвестицій може забезпечити додаткові кошти для реалізації профілактичних програм. Варто звертатися до міжнародних фондів, таких як ВООЗ, ПРООН чи ЄС, які можуть підтримати проекти з профілактики хронічних та інфекційних захворювань, сприяючи ефективнішому захисту здоров'я населення.

Покращення зазначених напрямів сприятиме не лише розширенню спектра медичних послуг, але й підвищенню їх ефективності, що в цілому позитивно вплине на здоров'я населення Львівської області.

Отже, розробка заходів для покращення управління регіональним розвитком має бути націлена на створення рівних умов для економічної діяльності у всіх регіонах, оптимальне використання їхнього виробничо-ресурсного потенціалу, забезпечення сталого економічного зростання. Це дозволить підвищити соціально-економічні показники та рівень життя населення в регіонах України, сприяючи їх збалансованому розвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Охарактеризовано особливості інституційного механізму управління регіональним розвитком. Інституційний механізм управління регіональним розвитком охоплює мережу державних і недержавних установ, законодавчі та нормативні акти, а також інструменти для ефективної координації діяльності всіх учасників цього процесу. Ключовими складовими інституційного механізму є: державні органи управління, міжрегіональні та місцеві організації, а також публічно-приватне партнерство. Особливостями інституційного механізму є багатофункціональність, що забезпечує виконання широкого спектра завдань, децентралізація, яка дозволяє враховувати потреби та специфіку кожного регіону, а також гнучкість для адаптації до змін у соціально-економічних умовах. Формування управління регіональним розвитком базується на конституційних засадах, щорічних і позачергових посланнях Президента України, актах Верховної Ради, а також довгострокових програмах розвитку. Процес управління реалізується за двома основними напрямками: економічним і соціальним, що сприяє комплексному підходу до розвитку регіонів.

Здійснено оцінку управління регіональним розвитком. Було проаналізовано процеси управління регіональним розвитком на прикладі Львівської області. Незважаючи на економічну нестабільність, вплив пандемії COVID-19 та тривалий локдаун, а також воєнні дії на території України, у 2023 році регіону вдалося зберегти позитивну динаміку основних показників у ключових сферах розвитку. Оцінювання регіонального розвитку здійснювалося на основі таких напрямів: економічна ефективність, інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця, фінансова самодостатність, ефективність ринку праці, розвиток інфраструктури, відновлювана енергетика та енергоефективність. Скорочення ВВП у Львівській області досягло 9,9% через суттєве зменшення обсягів виробництва в більшості галузей економіки.

Найбільшого падіння зазнали сфери фінансової та страхової діяльності, оптова і роздрібна торгівля, видобувна і переробна промисловість, будівництво та водопостачання. Хоча кількісні показники економічного розвитку в регіоні в останні роки суттєво не змінилися, якісні характеристики, такі як демографічна структура, значно трансформувалися, що створило нові умови та виклики. Війна також вплинула на інфраструктуру регіону, призвівши до руйнування низки населених пунктів та приватного сектору, що стало ще одним критерієм оцінювання ситуації в області.

Проаналізовано реалізацію програм профілактики та охорони здоров'я в контексті управління регіональним розвитком. Львівська область досягла значних успіхів у впровадженні програм профілактики та охорони здоров'я, які є важливою частиною управління регіональним розвитком. Ці програми охоплюють профілактику серцево-судинних та онкологічних захворювань, проведення вакцинаційних кампаній, а також боротьбу з туберкульозом. Завдяки масовим обстеженням, скринінгам і інформаційним кампаніям медичні заклади активно працюють над зниженням рівня захворюваності, що сприяє загальному покращенню здоров'я населення. Однак для підвищення ефективності цих програм необхідно вдосконалювати медичну інфраструктуру, розширювати охоплення скринінгових обстежень, особливо в віддалених районах, та інтегрувати більше цифрових технологій для моніторингу стану здоров'я громадян. Також важливим є розширення співпраці з громадськими організаціями та волонтерськими ініціативами, які сприяють підвищенню обізнаності населення щодо важливості профілактики захворювань. Залучення додаткового фінансування, в тому числі з міжнародних джерел, дозволить значно покращити якість медичних послуг у рамках цих програм і забезпечить стійке покращення здоров'я жителів Львівської області.

Окреслено проблеми інституційного механізму управління регіональним розвитком. Основні проблеми інституційного механізму управління регіональним розвитком можна поділити на кілька ключових аспектів:

недостатня координація між центральними та регіональними органами влади, дефіцит фінансування, недоліки законодавчого регулювання, низька ефективність інституцій на місцевому рівні, відсутність комплексного підходу до розвитку регіонів, а також проблеми, пов'язані з корупцією та бюрократією. Однією з основних труднощів є забезпечення ефективної координації між різними рівнями влади та налаштування продуктивної співпраці між державним і приватним секторами. Це безпосередньо впливає не тільки на успішність реалізації програм регіонального розвитку, але й на здатність регіонів інтегруватися в національні та міжнародні процеси.

Запропоновано шляхи вирішення проблем інституційного механізму управління регіональним розвитком. Для ефективного здійснення змін, що мають відбутися в державі, необхідно сформувати механізм, який включає нормативно-правову основу, здатну підтримувати ці трансформаційні процеси. Одним з ключових елементів цього механізму є розробка Національної стратегії регіонального розвитку, яка має стати основним програмним документом у цій сфері. Ця стратегія повинна не лише визначати загальні напрямки розвитку регіонів, але й передбачати конкретні механізми та інструменти для їх реалізації. Крім того, важливим кроком є впровадження цієї стратегії в реальність через чітко прописані етапи та заходи, що дозволять досягнути поставлених цілей. Для забезпечення комплексного і сталого розвитку регіонів, необхідно запровадити цілісну систему стратегічного планування та прогнозування. Така система дозволить сформувати Державну стратегію регіональної політики, яка стане основою для подальшого розвитку макроструктурних стратегій. Вони в свою чергу, повинні стати ефективними інструментами для вирішення наявних проблем на регіональному рівні, сприяючи їх економічному та соціальному розвитку, зважаючи на специфіку кожного регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : кол. моногр. В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов та ін. За ред. : В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. К. : Атіка, 2019. С. 705.
2. Андел І.В. Оцінка впливу інвестиційної діяльності на соціально-економічний розвиток та стан довкілля у Львівській області. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 23.13. 2022. С. 236-241.
3. Балко О. В., Ковальов Є. В. Організаційно-економічні засоби вдосконалення державного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. : у 6 ч. Ч. 2*. За заг. ред. Г. І. Мостового. УАДУ ХФХ., 2019. С. 80-82.
4. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика. К. : РВПС України НАН України ТОВ «ПРИНТ ЕКСПРЕС», 2021. 250 с.
5. Бєлай С. В. Концепція стратегії соціально-економічної безпеки регіонів України. *Державне будівництво*. 2021. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_20.
6. Беленцова Ю. В. Соціальні стандарти як інструмент вирішення протиріч між соціальною і економічною ефективністю. *Економіка промисловості*. № 1-2. 2019. С. 361-365.
7. Білозубенко В. С. Модернізація як інструмент перманентного розвитку соціально-економічних систем. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Економічні науки*. № 3. 2022. С. 57-65.
8. Біницька К. Соціально-економічні трансформації в республіці Польща у ХХ столітті – чинник розвитку системи вищої педагогічної освіти в

країні. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2019. № 42(2). С. 176-185.

9. Божанова В. Ю. Конкуренентоспроможність у сфері будівництва та соціально-економічний розвиток України. *Економічний простір*. 2021. № 83. С. 46-54.

10. Бондар В. С. Роль інноваційної діяльності у соціально-економічному розвитку регіонів. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. № 2. 2019. С. 109–118.

11. Борщук Є. М. До проблеми формування економічних механізмів управління сталим розвитком економіки. *Ефективність державного управління*. Вип. 33. 2018. С. 253-261.

12. Будкін В. Державна інноваційна політика: український та зарубіжний досвід. *Дослідження міжнародної економіки : збірник наукових праць*. Вип. 1. 2021. С. 25-40.

13. Валевський О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження; моногр. К. : НІСД, 2020. 242 с.

14. Варналій З. С. Стратегічні пріоритети регіонального розвитку України. *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. № 3(22). X. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр»*, 2018. С. 8-17.

15. Вдовічена О. Г. Державна політика регіонального розвитку в умовах посилення соціально-економічного дисбалансу. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2021. Вип. 1. С. 91-98.

16. Вожняк М. Г. Нові підходи до аналізу взаємного впливу соціальної нерівності, людського капіталу та економічного зростання. *Міжнародна економічна політика*. 2021. Вип. 1-2. С. 40-63.

17. Гулевич О. Ю. Деякі аспекти дослідження впливу соціального капіталу нації на економічні відносини в соціально орієнтованій економіці. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. № 1. 2023. С. 67-73.

18. Гусейнов М. Й. Державне забезпечення соціально-економічного розвитку і формування соціально орієнтованої ринкової економіки. *Наукові праці МАУП*. Вип. 2. 2022. С. 56-59.
19. Гуторов О. І. Сучасний стан та основні пріоритети державного регулювання соціально-економічного розвитку національної економіки. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки*. 2019. № 4. С. 9-20.
20. Державна регіональна політика України : особливості та стратегічні пріоритети : монографія. За ред. З.С. Варналія. К. : НІСД, 2021. 820 с.
21. Дегтяр О. А. Основні складові економічного механізму державного регулювання соціальної сфери. *Право та державне управління*. 2018. № 1. С. 159-164.
22. Дегтяр О. А. Рівень ресурсного забезпечення соціальної сфери в економічно розвинених країнах світу. *Публічне управління: теорія та практика*. 2022. Вип. 3. С. 119-124.
23. Динаміка розвитку регіонів: підсумки та очікування: аналіт. запис. Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. 2024. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1862>.
24. Дорофійенко В. В. Особливості соціально-економічного розвитку регіонів України. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління*. 2011. № 2. С. 171-177.
25. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с.
26. Жаворонков В. О. Соціально-економічний розвиток регіону: інституціональний аспект. *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 99-103.
27. Ільчук Л.І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. Науково-дослідний інститут праці і

зайнятості населення Міністерства соціальної політики України і НАН України. 2023. URL: <http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/>.

28. Карпінський Б. А. Соціально-економічний розвиток території та нарощування надходжень від бюджетоутворювальних податків: взаємозв'язок, оцінювання, динаміка. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Вип. 23.1. С. 183-189.

29. Каховська О. В. Проблеми забезпечення соціальності в соціально-економічному розвитку країни. *Бізнес Інформ*. 2022. № 5. С. 169-172.

30. Кац О. А. Державне регулювання та контроль розвитку і функціонування соціально-економічних систем різних рівнів. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2019. № 3. С. 114-117.

31. Конституція України. Верховна Рада України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

32. Котляр А. Б. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості населення та можливості його використання в Україні. *Економічні науки*. 2020. URL: http://www.nauka.com/36_PWMN_2020/Economics/76518.doc.htm.

33. Котуранова Т. В. Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку регіонів. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2019. № 4. С. 66-69.

34. Кравченко М. В. Напрями та механізми соціального захисту економічно активного населення України. *Ефективність державного управління*. 2022. Вип. 39. С. 115-123.

35. Кравченко О. М. Аналіз програм економічного і соціального розвитку України. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління*. Серія 1 : Економіка. Вип. 2. 2019. С. 54-61.

36. Кравченко О. М. Державні програми соціально-економічного розвитку як інструмент державного регулювання національної економіки.

Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 : Економіка. 2021. Вип. 1. С. 42-47.

37. Кривцова М.С. Шляхи підвищення державних соціальних стандартів у політиці доходів населення. 2023. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua>.

38. Лазарева О. В. Діагностика соціально-економічного стану регіону. *Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2019. Вип. 2. С. 65-71.*

39. Леоненко П. М. Концептуальні основи дослідження соціально-економічних наслідків ринкових перетворень у постсоціалістичних країнах. *Вісник Черкаського університету. Економічні науки. 2017. № 4. С. 3-10.*

40. Лопушняк Г. С. Стратегія соціальної політики України в контексті проведення економічних реформ. *Демократичне врядування. 2020. Вип. 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2020_8_18.*

41. Малиновський В. Концептуалізація поняття «регіон». 2023. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-4-22.pdf>.

42. Мамонова В. В. Місцеві бюджети: стан та основні напрямки реформування. *Публічне управління: теорія та практика. 2017. № 2(6). С. 157-161.*

43. Настюк С. С. Форми, методи й інструменти державного регулювання соціально-економічних процесів в Україні. *Економічний простір. 2022. № 85. С. 62-71.*

44. Никончук В. М. Соціально-економічний розвиток суспільства. *Сталий розвиток економіки. 2019. № 1. С. 26-31.*

45. Овсієнко О. В. Розбудова соціальної держави в Україні: пошук оптимальної економічної моделі. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Економічна теорія та право. 2019. № 3. С. 34-46.*

46. Огановська А. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку України: концептуальні аспекти. *Сучасні питання економіки і права. Вип. 1. 2021. С. 51-58.*

47. Островерхов В. Використання зарубіжного досвіду для вдосконалення концепції зайнятості України в умовах кризи. 2023. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Rarpsu/2019_14/Ostroverkhov.pdf.

48. Офіційний сайт Державної служби статистики України. 2024. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

49. Папп В. В. Роль інвестиційних процесів у соціально-економічному розвитку країни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка*. Вип. 23. 2021. С. 83-88.

50. Полозенко Д. В. Державні фінанси та їх вплив на соціально-економічний стан України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2023. № 3. С. 20-23.

51. Порожня В. М. Розвиток соціально-економічної системи: планетарний підхід. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1. С. 218-225.

52. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. (із змін і доп.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

53. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>.

54. Рудакова Т. В. Стратегія управління інноваційною діяльністю соціально-економічної системи регіону. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. Т. 18. Вип. 2(1). 2022. С. 119-122.

55. Сімахова А. О. Теоретичне обґрунтування інноваційно-інвестиційних аспектів забезпечення позитивної соціально-економічної динаміки. *Економічний простір*. 2021. № 68. С. 114-119.

56. Соціальна політика як чинник забезпечення збалансованого регіонального розвитку (на прикладі західних регіонів України): аналіт. зап. 2023. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1970/>.

57. Kuckertz A., Berger E., Brändle L. Entrepreneurship and the sustainable bioeconomy transformation. *Environmental Innovation and Societal Transitions*. 2020. №37. pp. 332-344.

58. Mmbaga N., Mathias B., Williams D., Cardon M. A review of and future agenda for research on identity in entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*. 2020. №35 (6). P. 106-149.

59. Grădinaru C., Toma S., Catanăphd Ș., Nicoleta Z. The national entrepreneurship context index in the period 2018-2020: an overview. *Annals of the «Constantin Brâncuși» University of Târgu Jiu, Economy Series*. 2020. Issue 5. 222-227.

60. Rudachenko O., Bibik N., Yesina V. Theoretical and methodological principles of financial state management system development in Ukraine. *Proceedings of the 13 th International Scientific Conference Public Economics and Administration* 2019. Ostrava: VSB. Technical University of Ostrava, 2019. pp. 343-352.

61. Dymchenko O., Rudachenko O., Smachylo V. Theoretical and practical justification of the entrepreneurial component financial and economic ensuring he development of territorial communities. *Financial, accounting and analytical information and audit in the system of state and corporate management : Scientific monograph*. Riga, Latvia. 2022. P. 59-81.

62. Ostrom E. Beyond Markets and States: Polycentric Governance of Complex Economic Systems. *American Economic Review* 100 (June, 2010). 2023. URL: <http://www.aeaweb.org/articles.php?doi=10.1257/aer.100.3.1>.

63. Bluedorn J., Weicheng L., Novta N., Timmer Y. Widening Gaps: Regional Inequality within Advanced Economies. October 9, 2019. URL: <https://blogs.imf.org/2019/10/09/widening-gaps-regional-inequality-within-advanced-economies>.

64. Shevchenko O. Disparity as an instrument of regional policy in Ukraine, Annual Meeting of American Association of Geographers, April 10-14, New Orleans, LA, USA. 2022. URL: <https://aag.secure-abstracts.com/AAG%20Annual%20Meeting%202018/>

query=Shevchenko&searchContent=false&Affiliation=&Type=&Poster=0&Topic=
&ThemeId=&Availability=0.